

1

Term Metafysica

- **Metafysica** is een term die gebruikt wordt om een wereld te beschrijven die er wel is, maar die we niet net zoals de fysieke wereld kunnen waarnemen met onze zintuigen. Maar in eerste instantie neemt iedereen aan dat het er ís.
- De term is gekoppeld aan de bibliotheek van Rhodus (1ste eeuw) die Aristoteles boeken zo geordend had in Fysica en wat de fysica oversteeg. In de 17de eeuw maakt men (Wolff) onderscheid tussen zijnsleer (= ontologie) en metafysica (Godsleer).
- Juist daardoor wordt de ontologie, de basis van wat ís, betwifelbaar en bron van angst en onzekerheid. Dat zien we ook bij Heidegger en Sartre in de 20ste eeuw.

2

Term Metafysica

Metafysica kent na Aristoteles een lange geschiedenis en een bijbehorende verandering van taal:

- 13de eeuw: Zijnsleer bij Thomas van Aquino = denken over de totaliteit. Zijn =God.
- 16de en 17de eeuw Wolff = De leer van het zijnde als zijnde (materie) onderscheidt zich van de leer van het goddelijke.
- 20ste eeuw Heidegger = alle filosofie en religie tot Nietzsche en hemzelf is gemankeerde metafysica. Hier bestaat de goed/echte metafysica uit de vraag naar de voorwaarde van de vraag naar het Zijn. Het antwoord is nu niet zoals bij Aquino en Descartes God maar het Niets.

Metafysica

De moderne filosofie kent drie vormen die de term vaak weglaten of kritisch gebruiken:

- Analytische filosofie noemt metafysica als reflectie op mogelijke werelden en dat vooral met logica doet.
- Ethische gebruik van metafysica. Met Levinas zegt men dat de totaliteitsaanspraak onrecht doet aan het anders zijn van de ander.
- Post-humanisme of nieuw materialisme dat kritiek heeft op elke totaliteitsaanspraak van de metafysica die begint en eindigt met het menselijk subject.

Van de denkende vrije mens naar het christendom

- Wat hieraan vooraf ging is complex en vat ik hier zeer kort samen.
- De rol van vrije mannen in Griekenland (filosofen en strijders) werd afgenomen door het volk dat groter werd, door slaven die in opstand kwamen, de overwinning van de Romeinen en de ruimte die ontstond voor het Christendom om de enige ware godsdienst te worden in een steeds groter worden deel van de wereld.
- Wij denken anno de 21ste eeuw makkelijk aan de macht van de kerk en de onvrijheid, kettervervolgingen ed. Maar onderschat niet dat het ook emancipatoir was. Het volk kon nu meedoen aan een twee-werelden bestaan. (Platonisme voor het volk zegt Nietzsche daarover)

Descartes (1596-1650)

- **Subject** Wat letterlijk onderliggende of onderworpen betekent, is een term die gebruikt werd om aan te duiden dat iets/iemand drager is. Dat kon gebruikt worden voor staatsburger, maar ook voor drager van betekenis in de taal filosofie. Waar het eerst ook nog over dingen gezegd werd, veranderde het woord voor 'dragende dingen' in substantie.
- Vanaf de 18de eeuw wordt subject in de filosofie vnl. gebruikt voor mensen als denkende wezens (Kant) of als onderdaan (Foucault).
- In het Engels en Frans zien we wel de substantie betekenis. (The subject of this study...) dit en vele andere voorbeelden maken duidelijk hoe lastig vertalen, zeker ook in de filosofie, is.

Zoeken van zekerheid

- Wat Descartes wil is zekerheid hervinden in een tijd dat het denken uitgedaagd wordt door de praktijken van wetenschap en religie. ‘Wat weet ik nu zeker?’, vraagt Descartes zich af.
- Wat we ons niet vaak realiseren is hoe groot deze wending is. Descartes vraagt niet: Voldoe ik wel aan wat God van mij wil en aan wat de kerk aan waarheid uitdraagt? Hij vraagt zich af: **Wat is Waarheid?**
- Methode van de innerlijke twijfel. (Dubito)
- Daarachter is een denkende (Cogito), maar ook een Volmaakte (God).
De Groot blz. 39 zegt; ‘ God is het hulplijntje zoals je dat in de meetkunde hebt’.

Drager van zekerheid is nu het menselijk subject

- Dat is nog steeds zo!
- Subject (blz40-41) wordt meer en meer een zelfstandige drager van rechten, van kennis en van mogelijkheden.
- Descartes zegt dat zelfs een dom of slecht mens in staat is tot iets dat dieren niet kunnen. De mens spreekt, dat is zijn uitzonderlijkheid in het geheel der dingen. De mens heeft taal om tot begrip te komen. Ook dat idee hield stand tot ver in de 20ste eeuw, maar is nu aan het veranderen.
- De ziel van de mens is vlg. Descartes buiten het lichaam, het lichaam is een machine en onderhevig aan natuurwetten. De ziel/ het denken/ de geest niet.
- Ook dit idee haalde de 20ste eeuw en veranderde toen o.i.v. neurowetenschappelijk onderzoek in een snel tempo in het westerse wetenschappelijke denken. (De vraag is of hier niet een nieuwe twee werelden indeling ontstaat.)

Spinoza en de Lamettrie

- Ook in de tijd van Descartes waren er al mensen die dachten dat deze twee werelden van het niet-fysieke-denken en het wel-fysieke-lichaam niet zo 'uit elkaar' gedacht konden worden. Spinoza (joods, maar in de ban gedaan) zegt dat de menselijke geest niet losgemaakt kan worden van de wereld die gedetermineerd is. God is hierbij immanent in de wereld aanwezig is. Niets kan buiten deze eenheid van God en natuur bestaan. Mysticus of atheïst? (53)
- Julien Offray de La Mettrie zegt: 'De mens is een machine'.
- Deïsme (blz 52) is de theologische stroming die God en de materie als mechaniek wil verenigen. God heeft het mechaniek in gang gezet en mensen moeten het afmaken.

De Lamettrie, Spinoza en huidige denkbeelden

- We zien beide namen opduiken in de wending naar het materialisme in de 20ste eeuw.
- De La Mettrie bepleit invloed van kennis van de natuur en de effecten daarvan op het verstand, zowel het (aangeboren) onvermogen om verstandig na te denken als de effecten van voeding op het verstand (59). Denk aan de discussie die nu in de filosofie gaande is of mensen wel in staat zijn om als individu verantwoordelijk gehouden te worden voor hun gedrag.

Voorbeelden: Bregman in *De meeste mensen deugen* of J. Hamer in *Waarom schurken pech hebben en helden geluk*.

Mens, ziel en mind

- Ryle (*The concept of the mind, 1949*) laat mensen de gebouwen van de universiteit zien en zegt dan: 'Niemand zal me vragen waar de echte universiteit nu is'. Dat is zijn manier om duidelijk te maken dat de vraag 'wat is de ziel?' een gevolg is van een categoriefout.
- Maar is de ziel daarmee weg? Bij de La Mettrie wel, want hij neemt de scheiding lichaam-geest van Descartes over. Grofweg: klokken, beesten en mensen wikkelen hun mechaniek af.
- Ryle gebruikt 'mind' i.p.v. ziel. Mind is dan geen 'niet uit spul bestaande' categorie, maar een organiserend principe. (Het 'ik' is ook een voorbeeld van een organiserend principe.)

De tijd is niet rijp... (wel/niet mechanistisch uitgedrukt)

- Wat dan filosofisch neergezet wordt is dat de mens (individueel), opgevat wordt als een eenheid tussen (gedetermineerde) materie en een organiserend principe van de materie.
- Het onderscheid mensen en dieren wordt dan ook veel kleiner. (De kans dat apen spreken komt de La Mettrie niet onmogelijk voor)
- Dressuur kan worden toegepast op de natuur om het organiserend principe vorm te geven. (Behaviorisme in begin 20ste eeuw)
- Geest kan gezien worden als bepaalde structuren die je wetenschappelijk kunt onderzoeken. (AI in de 21ste eeuw)